

"La crema és l'au fènix"

La tarda en què efectuem aquesta entrevista, Amparo Ortiz, mare de la fallera major de València, desprèn una sensació de naufragi contingut. L'envolta un cansament com de dona sorpresa, sobrepassada per la lletania d'entrades i sortides que efectuen aquests dies els membres de la Junta Central Fallera i tots els mitjans de comunicació pels intestins de sa casa com si d'un luxós casal faller es tractara. Aquesta senyora exquisida passeja el seu gest per una sala d'estar amb matisos morfològics propis d'un nucli familiar amb còmoda posició social i consagrat sentit de l'atmosfera privada. Amparo espera Raquel i s'excusa per la tardança de la filla. "És que tenim una agenda molt atapeïda, i ha arribat tard d'un dinar oficial", diu.

La mare mira l'enorme gravat del nomenament de Raquel com a fallera major del 95 mentre explica, mig agraïda i mig confosa, el trastorn que comporta el fet de ser mestressa de cerimònies d'una fallera major: "En realitat, el que fem Enrique, el meu home, i jo és ocupar-nos de cada detall del regnat de Raquel. És a dir, tenir-ho tot preparat per quan la gent de la Junta Central vénen a per ella al matí i se l'enduen als diversos actes, disposar-ho tot perquè es canvie de roba ràpidament... Facilitar-li la feina, vaja. Des de fora, tot sembla fabulós, però nosaltres fem el treball de dins, el que no es veu." A més a més, les despeses per a l'economia domèstica que comporta ser escollida fallera major acostumen a ser considerables. "Però val la pena, evidentment, sobretot per a una família tradicionalment fallera com la nostra", remata Amparo, canviant la mirada de naufraga per la d'educada guardiana d'un temple de satisfacció que conté essències orgulloses.

Raquel, en aquell moment, surt de no se sap ben bé on, tan bella i ígnia com el ritual de combustió que representa. Una fallera major pot semblar en festes una encarnació gairebé intocable, de vegades llunyana. Però Raquel resulta en persona distingidament carnal, tan natural com són a València l'olor de la pólvora i la llum més tènue de la lluna mediterrània. Des que fou escollida per al càrrec, tothom ha destacat la seua espontaneïtat, i, efectivament, la utilitza adequadament. Sobretot perquè, ja als seus 20 anys, sap barrejar-la amb confitades gotes de professionalitat en el tracte amb la premsa. Aprèn ràpidament. Però per si de cas, sa mare, durant el diàleg, observa i escolta sense allunyar-se massa.

—La seua família pateix els rigors que com-

Raquel Giner, fallera major de 1995, és durant aquesta setmana la núvia de València. Sobre ella recau la responsabilitat de representar l'aspecte més gràcil de la incandescència i l'estrèpit espiritual que componen la Festa Major valenciana.

porta que vostè siga la personificació de València en falles.

—Oh, sí, ja ho crec. La família ha de fer un gran esforç. La vida íntima canvia, ja no és tan fàcil que puguen seure a veure la televisió després de sopar o que facen coses normals. Són els pares de la fallera major i han d'estar presents també en bastants actes oficials, i molta gent ve a casa constantment. Això quant a la família més immediata. El que passa és que, afortunadament, se senten molt orgullosos, és un gran honor ser pares de la fallera major. Jo sempre ho he vist com un títol guardat en una urna molt valuosa.

—No s'esperaven tant de sacrifici?

—No t'imagines mai com és ser fallera major perquè no creus que t'hagen d'escollir. A més a més, ningú no et prepara, no et diuen que només dormiràs tres o quatre hores al llarg de les setmanes de presentacions falleres, i ni tu ni la gent que t'envolta passa per cap aprenentatge. Tin en compte que al llarg d'un any ho abandones tot, estudis, amics... pràcticament tot. Has de pensar que els estudis sempre tens temps de continuar-los, i els amics, si ho són de veres, sabran esperar i s'alegraran per tu. Has d'estar sempre a disposició de la festa, perquè la representes.

—Però la festa dura només uns dies, i vostè parla de tot un any.

—És que és tot un any. A mi em varen escollir al desembre, i ja des d'aleshores he anat participant en un seguit d'actes. És clar que el ritme fort es viu durant la setmana fallera i els dies que la precedeixen, però mesos abans i després tampoc no pots fer vida normal. On siga necessària una representació de les falles, allí has de ser tu.

—Algú ha dit que, en la setmana de festes, la fallera major és a València més important que l'alcaldeessa, el president de la Generalitat o el delegat de govern. És així?

—En certa manera. En els actes fallers, sí.

—I com es viu el salt de deixar de ser una persona anònima per a convertir-se en una mena de símbol?

—Uf, al principi és molt difícil. En unes hores passes de ser una xica més a ser una persona observada cada minut, tothom comenta com vesteixes o quin tipus d'abillament dus. Has d'estar preparada per a parlar amb periodistes i fotògrafs, a engegar la televisió i veure't allí... Has de ser molt prudent perquè no pots opinar de qualsevol tema com et vinga de gust, perquè el que tu parles té una certa incidència. De vegades se't fa una muntanya. A més a més, això de ser com una espècie de "màxima autoritat",

a mi em cau gran. Però a poc a poc, vas traent al càrrec un profit interior, perquè veritablement fas una cosa molt especial. Quan fas la crida per a anunciar que comencen les falles davant de milers de pesones, o quan entres en un lloc i la gent s'alça perquè passes pel seu costat, això t'emociona, no es pot evitar. I, per altra banda, vius experiències molt curioses. Jo veia el torero Enrique Ponce per la tele i deia, que important! I l'altre dia vaig estar en un sopar al seu costat i resulta que jo era més important que ell. És molt curiós.

—*I la descompressió? Perquè vostè tornarà a ser la Raquel Giner d'abans, a passar desapercebuda. Com pensa que serà aquesta baixada del cadafal?*

—Costarà, m'imagina. Però això és una cosa que has de plantejar-te des del principi. Has de tenir els peus tocant terra i saber que això de fallera major és només un any, ací no existeix la perpetuïtat, i tampoc no podria ser suportable. Això que ara visc jo, ho han viscut moltes joves abans i espere que ho visquen moltes altres després. No ets una regina per sempre, només durant 12 mesos, i has de posar-t'ho a la ment.

—*Feia molt de temps que una fallera major no parlava habitualment la nostra llengua.*

—Sí, però això és perquè la gent de València que pertany a la meua generació o són una mica més grans, ha après sobretot el valencià a l'escola, però no el parla fluïdament, no el parla amb els seus pares o amb els amics. A més a més, com que parlar valencià a València ha significat durant molt de temps que no eres modern, no es posava interès a fer ús de l'idioma. La meua sort és que el parlo a casa i no el visc només com una disciplina acadèmica. De totes maneres, moltes comissions es preocupen per augmentar l'interès per l'idioma.

—*Per què l'elecció de la fallera major d'enguany ha estat més controvertida que en altres edicions?*

—Perquè va variar la composició del jurat. Normalment, el conformaven un nombre sempre superior de membres de la Junta Central i un nombre inferior de presidents de falla. Ara, és al contrari, són més els presidents de comissions que els membres de la Junta, i això va causar discrepàncies. Personalment, crec que és molt important que hi haja membres de la Junta en el jurat, perquè en anys anteriors molts han estat acompanyants de falleres majors en tots els actes i saben com tractar-les, saben ben bé quins requisits han de reunir per accedir al càrrec.

—*I quins són aquests requisits?*

—Doncs, a banda de ser bonica i tal, ha de saber conduir-se en públic, i tenir els nervis temperats. A tu, t'escullen entre tretze xiques, i les altres dotze formen la teua cort d'honor, amb què vas sempre. I moltes vegades el cansament i els nervis poden jugar males passades. A més a més, si hi ha nuvis pel mig, pot haver-hi fric-

Raquel Giner és la nova fallera major de València. Tot i que se sent honorada amb el títol, declara que el sacrifici és també part intrínseca del desenvolupament del càrrec: "Ningú no et prepara per a ser observada a cada minut", assegura.

cions, perquè no els sembla bé tot el tràfec que han de dur les falleres, o que no puguem creuar paraula amb elles durant els actes.

—*En té vostè, de nuvi?*

—Ui, no, afortunadament.

—*Afortunadament?*

—Sí, ja et dic. Si una fallera major té nuvi, la relació es ressenteix a la força, moltes vegades greument. És millor esperar.

—*Vaja. I és veritat que exerceix de fallera des que va nàixer?*

—Des d'abans. Quan ma mare va quedar embarassada, el meu avi va apuntar el projecte de criatura que estava a la seua panxa, o siga, jo, a la falla del carrer del doctor Olóriz, de la qual encara forme part. Potser estava escrit als meus gens que algun dia representaria totes les dones falleres.

—*Precisament, el paper de les dones al món faller ha estat motiu constant de controvèrsia. Moltes veus reclamen una major integració de*

la dona dins de l'engranatge de la festa.

—Aquest paper ha evolucionat al llarg del temps. Les falles són una festa on és la figura femenina la que s'enalteix, però fins fa poc encara hi havia comissions on les falleres no tenien ni veu ni vot. És a dir, es creava una celebració sobre la dona, però sense la dona. Això ha de canviar, i crec que el canvi va modelant-se a poc a poc. A veure: està molt bé que la fallera major de l'any passat viatjara al Japó amb el president Lerma per assistir a una mena d'exposició global que feien com a homenatge a València, i els japonesos, que tenen unes concepcions bastant masculistes de la vida, es quedaren molt colpits per la reverència i els honors constants que la festa valenciana fa a la dona. Però la realitat és que la dona ha de continuar comptant més i més dins de les falles, perquè realment el plat estiga complet i que pugui aportar idees i accions al tribut que la festa li ret.

—Potser la mateixa essència de la festa desprèn aquest immobilisme. No creu que potser tots els aspectes de la festa haurien d'evolucionar més al ritme dels temps?

—Crec que les falles sí que han evolucionat, però no poden perdre una gran quantitat de solatge tradicional,

RAFA GIL

Per Raquel, l'acte de la crema està carregat tant de poesia com de sentit pràctic. És una acció de renaixement.

tant en les formes com en el fons. Els mateixos fallers ho volen així.

—Haurien d'evolucionar els fallers, doncs.

—Ho han fet, eh? El que passa és que el barroquisme i altres costums arrelades sempre hi seran presents.

—Com el sentit de l'autodestrucció.

—Sí, el de la crema, que és el millor aspecte de les falles. La crema és l'au fènix, el foc i el nou inici. Té molta poesia. I un important sentit pràctic. La gent que ve de fora a veure falles no s'explica la crema. Diuen, "són bojos, aquests valencians, cremen no sé quants milions de pessetes". Però és que la festa no és el monument, sinó el treball i l'ambient impagable que s'ha anat creant al llarg de tot l'any i que ha desembocat en el monument, els carrers il·luminats, les mascletades... Si el monument es crema, vol dir que tornarà a formar-se aquest ambient i tornarà a haver-hi treball. I en conseqüència, falles. La crema és un senyal de renaixement, no de bojeria.

—Li deu anar bé on estudia, a la facultat de psicologia. Ha fet un resum clau de la psique fallera.

—Tu creus? Estudie psicologia perquè m'interessa el comportament de la gent. Les persones m'interessen més que res en el món.

—En aquests moments, vostè també resulta molt interessant per a moltes persones. Pràcticament, tot allò que té a veure amb vostè interessa: què llegeix, quina música sent, si li agrada el cinema...

—Entre els clàssics, valore molt Plató i les seues referències al cos i a l'ànima. I a altre nivell, Machado i Alejandro Casona. Musicalment, no tinc ídols, el *bakalao* i modes així em deixen freda perquè em semblen operacions de mercat, i escolte una mica de tot. I en cinema, igual, encara que m'atrau la força del rostre de Jack Nicholson.

—Tot i la seua joventut, sembla vostè molt ferma. Hi ha alguna cosa que la desestabilitze, que li faça por?

—Em fan calfreds els dictadors i la hipocresia. Al contrari que a la majoria dels humans, la mort no, veus?, la veig com un trànsit a una altra vida distinta.

—Es creient, doncs.

—Sí, sí, em vaig educar en un col·legi de monges. Però tornant a allò de la por, sobretot m'espanta la solitud, que la gent que estime arribe a deixar-me de banda. Encara que per sort avui no la puc considerar una amenaça propera, em provoca una por immensa. Una por molt profunda.

Joan M. Oleaque

Predecessores destacades

Algunes predecessores de l'actual fallera han destacat als seus regnats per motius ben diversos. Per exemple, al final del règim franquista, la fallera major Sol Bacharach, coneguda avui perquè és la vídua del polític conservador assassinat per ETA Manuel Broseta, va ajudar a fer evolucionar el popular vestit de valenciana. Mari Carme Dolz, fallera major de 1980, va ser la primera fallera escollida democràticament, i després es va llaurar una carrera com a presentadora als informatius d'Aitana, el circuit valencià d'emissions de TVE. Al 1981, Amparo Marín va viure un regnat delicat: havia tingut lloc l'intent de colp d'estat del 23-F i Amparo era la protagonista de les festes poc després, enmig d'un ambient polític i social convuls. L'any següent, la fallera major María José Esplugues va protagonitzar una sonada dimissió del càrrec per desavinences amb un alt càrrec de Junta Central. El 1983 va ser l'any de Begoña de la Concepción, una de les falleres amb més carisma dels últims temps. Després de deixar el càrrec i perquè tothom sabia que la seua família gaudia de bona posició econòmica, gràcies al fet que havia estat fallera major, Begoña va patir dos intents de segrest (i d'un d'ells en va resultar ferida amb una punyalada) i la joieria dels seus pares va ser atacada. Covadonga Balaguer, fallera major al 1989, i Laura Segura, al 1994, han destacat per la seua càlida bellesa i la connexió amb el ventall més ampli d'afeccionats fallers. Aquesta última va ser la primera fallera que va anar a l'Extrem Orient en visita oficial, acompanyada pel president de la Generalitat, en un viatge a una exposició sobre costums valencians que es feia en una ciutat del Japó.

J. M. O.